

Csákányi és Kulka

A Bohóc és a Gentleman

Gulácsy Lajos, a szent-őrült festő szellemét segítette megidézni. (Partnerei Kass János és Huszár Lajos voltak.) Emlékszem, ahogyan selyemsállal nyakában, a gyertyafényes teremben Nakonxpanról mesélt. Mint friss diplomás színész, akkor szerepelt először „hazai közönség” előtt Kulka János.

S emlékszem egy megrikító „bohóctréfára” is. Csákányi Eszter édesapjával (Csákányi Lászlóval) és egy vödör vízzel lépett színpadra néhány évvel ezelőtt, egy gálaműsorban. Szívzorítónan kegyetlen, szomorú játékot játszottak. A Giulietta Massina-tekintetű lányra akkor figyeltem fel igazán először.

Vasárnap este sokadmagammal beülhettem az immár Kaposváron innen és túl is jegyzett két művész, Csákányi Eszter és Kulka János színházába. Az ifjúsági ház lefüggönyözött szegletében igazi színházat láttunk. Kerek történetet, szellemes dramaturgiával. Megkapó mesét, melynek eseményeit a szon- és musicalirodalom gyöngyszemein pergették tovább. G. B. Shaw Higginse nyugodtan randevűzött itt Szép Ernő Tóth Mancijával. A Kabarában fogat (meg sem született) gyermeket a Hegedűs-beli Tevje és neje adták férjhez. S az is kiderült: a „Köszönöm, hogy imádozt... de ne küldjön virágot...” nota köré milyen parádés féltékenységi jelenetet lehet kanyarítani. A *Mondd, szeretsz te engem?* pódiummúsort nem szonok, kontextusból kiszakított színpadi jelenetek sora, hanem a

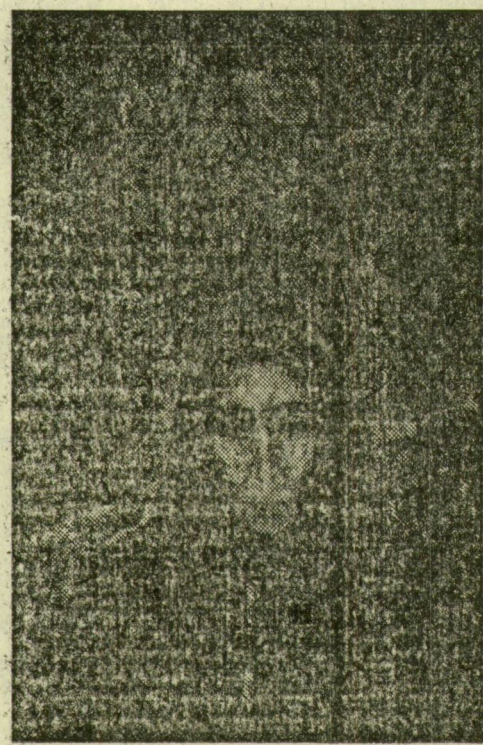
műfaj kellemesen laza artisztamutatványa. Kulka János a biztos, nyugodt pont, tőle rugaszkodik el Csákányi Eszter, hogy aztán, néhány dupla szaltó után, újra és újra visszatérhessen. Mutatvány közben a két „artista”-aktor a közönség kezét sem engedi el, egy pillanatra sem. Kulka finom eleganciából, Csákányi női szeszélyből, kacagó önfeledtségéből és clownszomorúságból épít színházat.

Az öltözöben Esztertől megtudom, csak harmadszor próbálkozás után vették föl a főiskolára. „Akkoriban a magas, karcsú lányoknak volt esélyük. A bohóckaltak — amilyen az enyém — csak később kapott helyet a színpadon.” Elmondja még: az est műsorát *Fekete Katalin* állította össze évekké ezelőtt a két Csákányinak. „Imádom édesapámat, de velem ezt az estet nem tudtam elképzelni. Nekem ő a

színpadon is az apám, ezt egy pillanatra sem tudom elfelejteni. Inkább Jánost választottam...”

Kulka Jánost a gyermekkori emlékek Szegedhez kötik. A nézőtérben ülők őt nemcsak a tévéből ismerhetik. „Úgy izgultam, mint valami vizsga előtt” — vallja be a többszöri vastappsal díjazott műsor után. Beszélgetés közben édesapját is emlegetem. Kicsit meg is bánom, érzem, megszorítottam vele. „Amíg ő volt — mondja —, addig éreztem igazán, hogy érdemes játszani. Örületesen elfogult volt, s mi tagadás, ez nagyon jólesett.” Mikor megkérdem, doktor urazák-e már a Szomszédok Magenheimje miatt, elmosolyodik. „Persze, de nem zavar. Szerencsére Kaposváron annyira mást csinál, hogy a teleregénybeli szereplést teljesen pénzkereső foglalkozásnak tudom tekinteni. „Harmadik éveid elején a koros Higginshez és Tevje-szerepekhez vonzódsz...” — csodálkozom. „Valamikor én is szerettem volna lobogó hajjú ifjú titán lenni — mutat magasodó homlokára —, de úgy tűnik, ez már kimarad az életemből.” Mindezt elegáns lemondással jegyzi meg. Ahogyan a finom angol urak szokták.

Pacsika Emília

A barackostól a Kálváriáig

Szilánkok Fontos Sándor sírjánál

A legutiszeletemtől több művész közül való volt. Talán azért, mert nem kapta ingyen az elismeréseket, mert sohasem választotta a könnyebb ellenállás csábításait. Sorsa, művészi pályája jellemzően kapcsolódik az elmúlt évtizedek társadalmi történéseihez, a hazai művészet — elsősorban az alföldi piktúra — fejlődési áramlataihoz. Mindezt gazdagítja, színezi az egyéni vállalás megszenvedett bátorsága, felemelő hűsége, tiszta szépsége.

Fontos Sándor eredeti módon kötődik a szegedi piktúra azon vonulatához, mely a századfordulótól, de mindenekelőtt Nyilasy Sándor, Károlyi Lajos, Dorogi Imre és Dinnyés Ferenc munkássága óta a Szeged környéki tájbrázolást tartja elsődlegesnek, de sohasem kisék, hanem mindig a megélt élmények, a megszenvedett tapasztalatok művészi szemüvegén keresztül. Fontos Sándor élete fordulataiból következően a *magyabb horizontok mestere*. Több évtizedes tanyai tanítósodása során megismerhette az Alföld tágasságát, szántóföldestül, őszi-barackostul, dülő menti akácosaival, tanyákat jelző jegyeivel, színes évszakváltásaival, és kétkézi munkásemberével együtt. A megismerésen túl *hitelesen tudta ábrázolni* mindazt, amit tapasztalt, megélt.

Már pályája első szakaszában fölhasználta a kubizmus és a konstruktivizmus megannyi elemét. E szellemben fogant alkotásait az érteljes és határozott képcsontról és a mély tűző színek szintézisére jellemzi. A bevetett foltok végtelenbe vesző barázdái, a törpe őszi-barackosok ágszerkezete, a levelek dekoratív pompája éppúgy sajátja ezen képeknek, mint ahogy a *szimbolizmus érintéséből formálódó* napkorongok, drámai föld — ég találkozások, melyek kozmikus távlatokat nyitnak festményeinek. Főkérdőzkednek a jól ismert parasztfigurák is: idős tanyai házaspárok, a termésre büszke parasztszónokok, a szerszámokkal összenőtt kétkézűk, a magányos világvégiek. Az ászothalmi, árpádhalmi és üllési tanyai tanítósodás évei egyszerűen voltak az *emberek próbái és a mesterségbeli feltöltődés időszakai*. A közösségvállalás évei voltak ezek a tanyák népével, a földközeli emberekkel, a magyarságtudatukat végle-

teleg őrző paraszttal. Nemcsak életformájukat, mindennapi nehéz munkájukat ismerte meg testközelből, de szellemi karakterüket is, profán hitvilágukat és istenfélő vallásukat, vajakosságából és hitből összeépülő szellemi terepüket is.

Festői értékeit már a hatvanas évek közepén jó érzékkel fedezte fel egyik kritikus, azt írván: „Festésmódja egyszerű érzékelteti a rendszerető értelem biztonságát, a természetből az emberbe átsugárzó harmóniát, de ugyanakkor elemi erejű indulatok bontják dinamikus energiává a felületet, és a vonalakban ott érzem azt a feszültséget is. És ez a kettősség nem a művész bizonytalansága, amely az idő állapotát, amelyben élek.”

Am az idő is változott, s Fontos Sándor szembekerült önmagával. Könnyen meglehetne volna, hogy enged a piac csábításainak, és nem tiltakozik az „őszi-barackos” festő címke ellen. Am ő *töprengő, vívódó alkotó volt*, tisztában küldetésével. Egyre inkább a nép lelkéhez akart közelférközni, olyan témákat olyan problémákat keresett, amelyek Bartók, Kodály, Nagy László, Juhász Ferenc, Csóóri Sándor példája nyomán, az illusztráció túl, a magyar nép lényeges karaktereit ragadja meg. De nem akart ő sem néprajzos, sem illusztrátor lenni. „Csak” festő, aki képes megjeleníteni mindazt, amit erről a népről tud és fontosnak tart. Nem véletlen hát, hogy eljutott az itt élő emberek szellemi néprajzához, hitvilágához, melyben bábúl véres lyukkal. Mindezt fűtött expresszivitással és bölcs jelképiséggel. Egyszerre két irányból táplálkozik: részint a Biblia Pauperum sajátos optikájú forrásaiból, részint a megélt kultikus élmények emlékeiből. E szándékából születtek az idős művész *megújuló pályaszakaszának* képei: a biblikus motívumok, példabeszédek, profán jelképek. Egyik utolsó alkotása, a Kálvária mintegy pontot is tesz egy nehéz, de annál gazdagabb festői életpályára végére.

A 71 éves korában elhunyt Fontos Sándor, festőművészt ma délután 1 órakor helyezik örök nyugalomra a Belvárosi temetőben.

Isten véled, Sanyi bátyám! T. L.

Ha lenne Havana

Beszélgetés Sydney Pollackkal

Sydney Pollack amerikai rendező európai körútján látogatott Budapésre is. Tegnap délelőtt a Duna Film Kft. felkérésére sajtótájékoztatót tartott a Hotel Atrium Hyatt-ben legújabb, *Havana* című filmjéről, amelyet Amerika és Anglia után Magyarországon is bemutatnak, még februárban. Az új alkotás története Kubában, 1958 utolsó napjaiban játszódik, közvetlenül Batista diktátor menekülése előtt. Egy megszállott kártyás (Robert Redford) és egy, a politika világában élő asszony (Lena Olin) szerelméről szól. A sajtótájékoztatón Sydney Pollack először a film-elkészítésének körülményeiről beszélt:

— A komplex történettel már a '70-es évek végén megismerkedtem, de gondok voltak a forgatókönyvvel, ezért föladtam, hogy filmet készítsék belőle. Majd a '80-as évek elején újra elővettem a forgatókönyvet, ami a közben eltelt időben ért személyes élményeimnek köszönhető. Ekkor határoztam el, mégis lesz belőle film, csak éppen az amerikai kormány nem járult hozzá, hogy Kubában dollárért forgassunk. Rengeteget utaztam, hogy mégis megtaláljam a megfelelő helyet. Végül a Dominikai Köztársaságban kötöttem ki. Hollywood átköltözött Santo Domingóba, óriási mennyiségű díszletet, közel 150 darab korabeli autót kellett a helyszíre szállítani. A film elkészültével azonban, a hagyományokkal ellentétben, mindent le kellett bontanunk.

— Önt nem úgy ismeri a filmes világ, mint aki a politikáról beszél filmjeiben.

— Egy filmet megvédeni vagy támogatni szinte lehetetlen — főleg a rendezőnek. A politika ebben az esetben számomra csak díszlet. Szerintem a filmművészet nem más, mint fantasztikus látomások sorozata, egymásutánja. A politika lehet hasznos vagy sem, de a művészet nem ismeri ezeket a kategóriákat. Én nem politikai szemszögből készítem a *Havanát*, engem elsősorban a figurák, a figurák alakulásai érdekelték.

Nagy László felvétele

— A *Távol Afrikától* című filmjében Robert Redforddal dolgozott együtt. Miért pont rá osztotta a főszerepet ebben a filmben is?

— Robert Redforddal közel 20 éve dolgozom együtt. Ez alatt az idő alatt — szinte folytatásokban — megpróbáltam egy tipikusan amerikai szerelmi történetet felépíteni. A *Havana* ennek egyik állomása. Redfordot kiváló színésznek tartom és egyben jó barátom (bár ha színésznek pocskék lenne, akkor lehetne akármilyen barátság, a szerepet nem ő kapta volna), ezenkívül az ő egyéniségét tartottam legmegfelelőbbnek erre a szerepre. Hosszú munkakapcsolatunk lehetővé teszi, hogy kizárólag csak a rendezői munkámra koncentráljak.

— Legtöbb filmjében erős női karakter áll a férfi mellett. Ez csupán a témaválasztástól függ, vagy ilyennek látja a világot?

— A világ persze nem ilyen sarkított. Soha nem előre megfontolva választottam ilyen női karaktert. Körülbelül a tizedik filmem után vettem észre, hogy a filmjeimmel azt bizonyítom, hogy a nők erősebbek, mint a férfiak.

— Miért Lena Olinra osztotta ezt a szerepet?

— Először is szerettem volna egy olyan „arccal dolgozni”, amelyek nem annyira ismert a filmvilágban. Másodsorban pedig olyan nőt kerestem, aki nem frívól, nem könnyed, hanem egyéniségének súlya van, szinte külön kis „gravitációs térrel” rendelkezik.

— A *Távol Afrikától* elkészítése után öt évig hallgatt. Miért?

— Belekezdtem egy kísérleti munkába, kis filmgyártást hoztam létre, ahol, mint producer, sok film elkészítésében részt vettem. Dolgoztam első, második filmes alkotók a „kezem alatt”, és mondhatom, elég sok jó film született. Számomra fontos volt ez a néhány év, de éreztem, újra rendezni akarok.

— Kisérteties a hasonlóság a *Havana* és a *Casablanca* című filmek között.

— Ha bármilyen téren is összehasonlítást nyer ez a két film, akkor — azt hiszem — jobb lett volna megse csinálni. De véleményem szerint apró momentumokon kívül nincs más alapja az összehasonlításnak.

Podmaniczky Szilárd

Oda és vissza

Egyenesen át — amerikai produkció.

Rendező: Joel Schumacher. Főszereplők: Julia Roberts, Kiefer Sutherland, Kevin Bacon, William Baldwin, Oliver Platt.

Jó nap ez a halálra mondja a főszereplő mindjárt az elején, s a következő kockák sem hagynak kétséget afelől, hogy miről szól majd a film. A boncteremben egy szikes kéz a fekvő test pucér talpába metsz, de vér nem folyik; halálból visszatért betegek mesélik el, milyen volt odaát, és őt fiatal orvostanhallgató arra készíti, hogy átélje a klinikai halál állapotát, s aztán beszámoljon róla, hogy a sötét alagút végén valóban gyönyörű hangok és csodálatos fény várja-e az életből kilépőt.

Új amerikai kommersz film témát láthatunk, és természetesen ezt is egy siker-könyv előzte meg, R. A. Moody. Élet az élet után címmel kiadott, a tetszhalálból visszatérők beszámolóiból összeállított gyűjteménye. Hogy hihetőek-e

Új film

ezek az elbeszélések, az a film szempontjából közömbös lehetne, hiszen a kamera segítségével akár csupa képzelődésből is új és átélhető világ teremthető. A rendező számára azonban, úgy tűnik, a hitelesség mégsem közömbös. A történetet — régi sci-fi fogással — mint valós cselekményt igyekszik találni, s amíg a vállalkozó orvosnövendékek kísérleteiről van szó, ez többé kevésbé sikerül is. Hanem az orvosi kísérletek ténszerűsége okvetlenül megkivánná, hogy a halálról, pontosabban az élet utáni életéről is valami bizonyosságot nyújtson, de ott múltbéli meggrázkódtatások vannak, az egykori bűneink és családságaink, s ezek az életbe is visszakísérnek sőt! nem tágtanák, amíg bűnbánatot nem gyakoroltunk. S itt fordul visszajárásra a film mélyen filozofikusnak szánt érhosza.

Ettől kezdve olykor megjelenik a gyermeki kíméletlenséggel halálos balesetbe sodort egykori játszótárs, és kilencévesen több ízben véresre veri a meglelt főszerelőt; a tévéadást megszakítva szemrehányó szavakat szólnak a szerelkezés közben titokban filmszalagra vett szeretők; az apa, aki rég véget vetett életének, néha megjelenik és rejtélyesen bábúl véres lyukkal a fején; s remek svádával lendületes tragárságokat zúdit a már felnőtt iskolatárs fejére az egykor örökre gyönyört színés-bőrű kislány. Am a szürrealisztikusan megtervezett látványhoz és a neves színészgárda kiváló alakításához egy butácska erkölcsi megoldás társul. Mit lehet tenni, hogy leszámoljunk a rossz élményekkel? Egyszerű: keressük meg a sértetteket és kérjünk tőlük bocsánatot. Az sem baj, ha elhunytak már. Persze, rendbe jön minden, s a halálról megtudjuk, hogy mégsem jó dolog, s az a nap sem volt annyira alkalmas rá.

S. P. S.